

نقش دعا در افزایش اعتماد بنفس و مدیریت بحران جامعه¹

چکیده:

این تحقیق از نوع توصیفی و روش به کار رفته در آن اسنادی بوده است. داده ها متناسب با اهداف و سوالات تحقیق با استفاده از فیش جمع آوری و در تحلیل داده ها از روش توصیفی استفاده شده است. در این مطالعه بر آن هستیم که به این سوال، نقش دعا در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه پاسخ داده شود. از مهمترین نتایج این مطالعه می توان به نقش و تاثیر گذاری دعا بر روند بهبود اعتماد به نفس آدمی در چگونگی تقابل با مسائل پیش رویش اشاره کرد و تاثیر اعتقاد به برخی اسماء و اوصاف الهی مانند رحمانیت و قادریت تا چه میزان میتواند در روح و جان انسان نفوذ کرده و او را به سمت کمال ابدی هدایت کند. اندیشمندان، متخصصان و اهل معرفت لزوم بکارگیری این مفاهیم را در اندیشه و بطن زندگی روزمره ی انسان که میتواند دریچه ای تازه به دنیایی کاملاً متفاوت و غیر قابل تصورات دراک بشری باز شود را به جامعه بشری پیشنهاد می کنند.

کلید واژه ها: دعا، رحمانیت، قادریت، اعتماد به نفس

1. معصومه شریفی، محبوبه سراوانی، زهرا مرادی، حوزه علمیه الزهرا(ص) گنبد کاووس

بیان مسئله :

مفهوم عام اعتماد بنفس در طول دوران روانشناختی بشر با عناوینی مانند: عزت نفس ، توکل ، خودباوری و خود اتکایی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است و با اینکه مفاهیم یاد شده همگی بر اساس عملکرد و تجارب فرد در گذشته بوده و تأثیر مستقیمی بر تمام جوانب زندگی او دارد اما، تفاوت‌های ظریفی نیز با یکدیگر دارند.

برای اعتماد بنفس **self confidence** تعاریف متعددی ارائه شده است از جمله:

قرآن کریم هرگاه سخن از اعتماد بنفس به میان می آورد به این معناست که انسان قدر و منزلت خویش را در هستی بداند و به این نکته توجه داشته باشد که خداوند همه توانایی ها و قدرت ها را به شکل اسمائی در وی قرارداده است ازسویی همه هستی از زمین ، زمان ، آسمان وهرآنچه در آن است را مسخر او کرده تا بتواند با همت و پشتکار و خلاقیت برای رسیدن به کمال لایق و شایسته از آنها بهره ببرد.

محمد تقی مصباح یزدی میفرماید: اعتماد به نفس یعنی خود را باور داشتن ، و به نیروی خویش تکیه و اعتماد کردن و باور به توانایی خود درعمل داشتن است. (مصباح یزدی، محمد تقی، راهیان کوی دوست ، ص ۱۵، مرکز انتشارات موسسه آموزش و پژوهش امام خمینی، چاپ سوم ، ۱۳۷۶).

باربارا دی آنجلیس می گوید: اعتماد به نفس نیروی است که باید فراتر از دانسته ها و اعمال ما باشد.

(دی آنجلیس ، باربارا ، (۱۳۸۹)، مترجم طیبیه رفیعی ، اکرم شکر زاده ، اعتماد به نفس ، انتشارات ندای الهی ، چاپ اول).

علی قائمی اعتماد به نفس را این گونه بیان میکند: اعتماد به نفس آن است که فرد شخصیت خود را به همان گونه که هست قبول میکند و از خصومت و کشمکش با خود در پرهیز است و اگر مسئولیتی در حد توان او به او واگذار شود از آن نمی گریزد و می کوشد با کوشش و توانش آن را پذیرا گردد و به مقصودش می رساند. (قائمی ، علی، (۱۳۷۰)، خانواده و نیازمندیهای کودکان ، انتشارات امیری).

مطالعات انجام شده در زمینه اعتماد بنفس از تنوع نسبتاً زیادی برخوردار است که به اختصار به تعدادی از آنها اشاره می گردد :

لواسانی سید محمدرضا ، سال ۱۳۹۴ ، مقاله ای باعنوان " الگوی اعتماد بنفوس در اخلاق اسلامی " تهیه شده در مرکز مطالعات اسلام و روانشناسی.

ایروانی جواد، پاییز و زمستان ۱۳۹۲ ، نشریه آموزه های قرآنی ، شماره ۱۸ ، صفحه ۲۵ تا ۵۰، مقاله ای با عنوان " واکاوی چارچوب و شاخصه های اعتماد به نفس در پرتو آموزه های قرآنی .

فروزش سجاد ، ۱۳۹۳ ، اولین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی معنویت و سلامت ، بندر گز، مقاله ای با عنوان نقش توکل در افزایش اعتماد به نفس از منظر قرآن کریم و آموزه های اهل بیت علیهم السلام .

در این مطالعه بر آن هستیم که علت ناکامی انسان در گذر از بحران های جامعه را بررسی کرده و به این سؤال پاسخ دهیم که دعا در افزایش اعتماد بنفوس و مدیریت بحران چه نقشی می تواند داشته باشد ؟

هدف اصلی

مشخص نمودن نقش دعا در افزایش اعتماد بنفوس و مدیریت بحران در جامعه

سوال فرعی:

۱. آیا اعتقاد به رحمانیت خداوند میتواند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه تاثیرگذار باشد؟
۲. آیا اعتقاد به قادر بودن خداوند میتواند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه تاثیر گذار باشد؟
۳. آیا اعتقاد به تاثیرگذاری دعا می تواند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه تاثیرگذار باشد؟

اهداف فرعی :

۱. مشخص نمودن نقش اعتقاد به رحمانیت خداوند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه
۲. مشخص نمودن نقش اعتقاد به قادر بودن خداوند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه
۳. مشخص نمودن نقش اعتقاد به تاثیرگذاری دعا در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران جامعه

نقش اعتقاد به رحمانیت خداوند در افزایش اعتماد به نفس و مدیریت بحران

ما برآنیم که جایگاه خودمان را در جهان بدانیم و بفهمیم چه کسی ما را اداره می کند و چطور با مدیر و مدبرمان رابطه داشته باشیم بهترین راه همان هندسه ای است که خدای سبحان ترسیم کرده است.

خداوند وقتی خود را معرفی می‌کند بخشی از اسمای الهی به ذات او برمی‌گردد که ما دسترسی به آن ذات بسیط نامتناهی نداریم او هستی محض است ، حیات محض است ، علم و قدرت محض است.

اسمای ذاتی خدا را که بررسی می‌کنند می‌گویند حیات ، اَمَّ الْأَسْمَاءِ است؛ یعنی موجود زنده است که علیم و قدیر است علم و قدرت در کنار حیات است اگر حیات نباشد علم و قدرت نیست اسماء ذاتی را با اینکه حیات ، اَمَّ الْأَسْمَاءِ سه تقسیم کردند که از حریم بحث ما بیرون است.

ما با فیض خدا و مدیریت خدا و مدبریت خدا ، کار داریم نقشه خدا در جهان چگونه است؟ خدا با کدام اسم جهان را اداره می‌کند؟ آن کلیدواژه‌هایی که با آن کلیدواژه‌ها، مجردات و مادیات ، فرشته و بشر اداره می‌شوند آن چیست؟

رحمت الهی یکی از آن کلید واژه ها یی می باشد که دارای آثار و برکات فراوانی است که ما در اینجا به چهار مورد آن اشاره میکنیم :

۱. رهایی از خسران

اگر رحمت و احسان خدا نبود، پیمودن مراحل انسانیت و منازل آدمی امکان نداشت و در بساط زندگی و سفره حیات جز خسارت و زیان چیزی نمی ماند و سیرت انسانی به شکل دیوی بسیار بد منظر و غیر قابل تحمل تغییر قیافه می داد! انسان زمانی که مورد رحمت و فضل حق قرار گیرد، از سنگین ترین خسارت و زیان که بر باد رفتن سرمایه وجود اوست، در امان می ماند. قرآن کریم در این زمینه می فرماید: **فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ** اگر فضل و رحمت خدا بر شما نبود، البته از زیانکاران می شدید. (سوره بقره: آیه ۶۴).

۲. نجات از فقر معنوی

از دیگر آثار رحمت الهی این است که انسان را از دچار شدن به فقر و تهیدستی معنوی در دنیا و آخرت که سبب گرفتار آمدن به عذاب دردناک همیشگی است و نیز از غرق شدن در مفاصد ظاهری و باطنی و لگدمال شدن صفات و آثار انسانی در امان می دارد و نهال وجودش در کشتزار دنیا و باغستان حیات و گلستان تکلیف و بوستان وظیفه و مسؤولیت، با باغبان پیامبران و امامان : و جذب حقایق آیات و روایات و تغذیه از ایمان و عمل و اخلاق به

رشدی مطلوب می رسد و به فرموده قرآن تبدیل به شجره طیبه، همراه با میوه و محصول دائم با ریشه‌ای ثابت و تنه و شاخ و برگی به وسعت آسمان‌ها می گردد:

كشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ. تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا مانند درخت پاک است، ریشه‌اش استوار و پابرجا و شاخه‌اش در آسمان است. میوه‌اش را به اجازه پروردگارش در هر زمانی می دهد. (سوره ابراهیم: آیه ۲۴، ۲۵).

۳. رهایی از دام شیطان

قرآن کریم می فرماید: رحمت خدا باعث می شود شما انسانها در دام شیطان گرفتار نشوید و از او پیروی نکنید: وَلَوْ لَأَفْضَلُ لَهُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمَا لَشَيْطَانٍ إِلَّا قَلِيلًا و اگر فضل و رحمت خدا بر شما نبود، یقیناً همه شما جزاندکی از شیطان پیروی می کردید. (سوره نساء: آیه ۸۳).

تأثیر شیطان در وجود انسان، یک نوع تأثیر مخفی و ناآگاه است. راههای نفوذ شیطان متعدد است.

او هرگز با صراحت انسان را به گناه دعوت نمی کند؛ بلکه زشتی‌ها را زیبا جلوه می دهد، گناهان بزرگ را کوچک و طاعات کوچک را بزرگ نشان می دهد و دام‌های رنگارنگ بر سر راه بشر می نهد و از تمام نقاط ضعف انسان و راههای نفوذ، در درون جان او بهره می گیرد و زنجیرهای اسارت در چنگال شهوات و مال و مقام و آرزوهای دور و دراز را بر دست و پای او می زند، تا او را از خداوند و ذکر و یاد او غافل سازد؛ به همین سبب، گاه یک لحظه غفلت، یک عمر بدبختی بدنبال می آورد.

۴. تزکیه نفس

پیراستن نفس از رذایل اخلاقی از دیگر آثاری که بر رحمت الهی مترتب می شود و قرآن کریم به آن اشاره می کند،

چرا که تردیدی وجود ندارد در اینکه تا رحمت و توفیقات خاص الهی شامل حال کسی نشود، موفق به تزکیه نفس نخواهد شد.

زیرا بعضاً گناهان مانع توبه و تزکیه نفس می شوند ولی اگر خداوند نظر رحمت کند، این کار آسان تر خواهد شد.

اسبابی که سبب نزول رحمت الهی میشود شامل:

داند. و این بدین علت نیز می باشد که آدمی خودش را در مقابل فهیم ترین و مهربان ترین موجودات احساس می کند.

این حقیقتی است بزرگ که عقل گرائی و علم مداری محض هرگز منجر به تکامل و سعادت انسانها نخواهند شد. بلکه توجه و شیفتگی و فداکاری در راه خداوند است که زندگی و آخرت او را سر و سامان خواهد داد.

زیرا که عقل جز احتیاط کاری هایش و توجیه و تفسیرهای شخصی و منفعتی و بعضا غلط خود به چیز دیگری توجه نمی کند ولی دل آگاه و بیدار همه چیزش را مخلصانه در راه خداوند و اوامر حکیمانه و بر حق او فدا می کند و البته خداوند نیز دلی را که اینگونه باشد به مهر و خیر عظیم خودش واصل خواهد نمود.

اصلا چگونه ممکن است به خداوند و اوامر او توجه نکنیم در حالی که سراسر وجودمان آه نیازمندی اش به سوی آن خالق یکتا و مهربان همواره بلند است و نیز جز با عشق آگاهانه به خداوند و فراهم کردن توشه عبادات و طاعات و وفاداری در راهش با کدام جرئت و امید می توان به طرف او حرکت کرد. اساسا هرگاه آدمی نسبت به وظایف و توجهات مهم زندگی خود چه مادی و چه معنوی غفلت ورزد به همان میزان از چیزهای باارزش و مفید بسیاری محروم خواهد شد مثلا آن کسانی که به تربیت فرزندان خود توجهی نداشته باشند بدون شک از داشتن فرزندان خوب و با ادب محروم خواهند شد. اگر اندکی بیشتر مطالعه و دقت کنیم ریشه همه نابسامانی ها و گرفتاری های زندگی فردی - اجتماعی خود را در ضعف توجه به معنویات الهی و ضعف در پرورش استعداد های مثبت روحی خود خواهیم یافت و البته برای بوجود آمدن این ضعف ها و نقائص نیز علل بسیاری می توان ذکر نمود که شایسته است برای رفع آنها بطور جدی از طرف دانشمندان علوم انسانی و عالمان و مبلغین دینی و نیز مسئولین حکومتی در این امر تدبیرات سودمندی در نظر گرفته شود و گام های مثبتی بر داشته شود.

منابع

- ۱- مصباح یزدی، محمد تقی ، راهیان کوی دوست ، ص ۱۵ مرکز انتشارات مؤسسه آموزش و پژوهش امام خمینی ، چاپ سوم ، ۱۳۶۷
- ۲- دی آنجلس، باربارا ، ۱۳۸۹ مترجم طیبه رفیعی، اکرم شکر زاده، اعتماد به نفس ، انتشارات ندای الهی، چاپ اول
- ۳- قائمی ، علی ، ۱۳۷۰ خانواده و نیازمندیهای کودکان، انتشارات امیری
- ۴- ابو عبیده، ج ۱، ص ۲۱
- ۵- زجاجی، ص ۴۲؛ ازهری ، همانجا؛؛ فخر رازی ، ۱۳۶۴ ش، ص ۱۵۳؛ نیز جعفری، ص ۱۴۰-۱۴۱؛ ریپین، ص ۱۵۷، ۱۶۶، ۱۶۵
- ۶- ابن بابویه ، ۱۳۵۷ ش، ص ۲۰۳-۲۰۴؛ طوسی، همانجا؛ سمعانی، ص ۱۰؛ ابوالفتوح رازی ، همانجا، کفعمی، ۱۴۱۲ ص ۲۸-۲۹
- ۷- ابو حاتم رازی ، ج ۲، ص ۲۳؛ راغب اصفهانی، همانجا ؛ غزالی ، ص ۶۶؛ کفعمی ، ۱۴۱۲، ص ۲۸
- ۸- سوره بقره ؛ آیه ۶۴
- ۹- سوره ابراهیم ؛ آیه ۲۴- ۲۵
- ۱۰- سوره نساء؛ آیه ۸۳
- ۱۱- سوره نور ؛ آیه ۳۱
- ۱۲- متن و ترجمه فکوک، ص ۴۹
- ۱۳- فصوص الحکم، ص ۶۳۱
- ۱۴- سوره زمر ، آیه ۱۰
- ۱۵- سوره اعراف، آیه ۲۰۴
- ۱۶- غرر الحکم و درر الکلم ، جلد یکم ، ص ۹۵
- ۱۷- آیین بندگی و نیایش ، ص ۱۱۹

- ۱۸- كشف الاسرار ميبدى، جلد پنجم، ص ۹۷۷
- ۱۹- سوره تغابن؛ آيه ۱۴
- ۲۰- تاريخ جامع اديان، ص ۶۰۱
- ۲۱- تذکره الاولياء ، ص ۱۳۴
- ۲۲- سوره انعام، آيه ۱۵۵
- ۲۳- سوره حجرات، آيه ۱۰
- ۲۴- اسرار التوحيد، ص ۷
- ۲۵- غررالحکم، ص ۳۹۵، ح ۹۱۳۴
- ۲۶- مفتاح النحات، ص ۳
- ۲۷- ترجمه احیاء علوم الدين جلد اول، ص ۶۴۷
- ۲۸- کنز العمال، ح ۲۰۲۴۲
- ۲۹- سوره یونس؛ آيه ۴۴
- ۳۰- سوره بقره ؛ آيه ۱۵۵
- ۳۱- سوره انعام ؛ آيه ۴۲
- ۳۲- طباطبایى، ۱۴۱۷، ۱۱، ۲۰۸
- ۳۳- مطهرى ، مجموعه آثار ، ۱۳۸۴، ج ۲۵، ص ۴۵۰
- ۳۴- محمد رى شهرى ، محمد ، ميزان الحكمة ، ترجمه حميد رضا شىخى، دارالحدیث قم ، چ ۳ ، سال ۱۳۸۱، ج ۸
- ۳۵- كهف؛ آيه ۳۹ و نور ؛ آيه ۴۵
- ۳۶- انعام ؛ آیات ۱۴ ، ۱۷ ، ۷۱
- ۳۷- فاطر ؛ آیات ۱ تا ۳
- ۳۸- بقره ؛ آيه ۱۴۸
- ۳۹- همان، ۱۹۸۱ ميلادى ، ج ۶؛ ص ۳۰۹
- ۴۰- ر. ك؛ همان ، ج ۴ : ۱۱۲

۴۱- ر.ک؛ همان ، ج ۶: ۳۱۲

۴۲- ر.ک ؛ همان ، ج ۶: ۱۱۲

۴۳- ر.ک؛ همان ج ۳ : ۶

۴۴- بقره / ۲۰

۴۵- ر.ک؛ صدرای شیرازی ، ۱۹۸۱م ج ۳: ۱۵

۴۶- مصباح یزدی ، محمد تقی ، آموزش عقاید ، جلد ۱ ، ص ۷۷

۴۷- کلارک گلن، دعا بزرگترین نیروی جهان ، ص ۵۴

۴۸- فیومی ، احمد ؛ المصباح المنیر ، قم ، انتشارات هجرت، ۱۴۱۴ق چاپ دوم، ذیل ماده دعا و در قاموس

المحیط ، ماده دعا

۴۹- ابن بابویه القمی ، محمد بن علی ؛ ثواب الاعمال و عقاب الاعمال تحقیق، غفاری، علی اکبر ، تهران ، مکتبه

الصدوق ، ص ۱۸۴، ح ۱

۵۰- بابویه القمی ، محمد بن علی ؛ التوحید ، تحقیق ، طهرانی، سید هاشم ؛ قم ، موسسه النشر اسلامی ، ۱۳۹۸ق،

چاپ اول ، ص ۲۸۸ ح ۷

۵۱- فیض کاشانی، ملا حسن ، المحجّة البيضاء ، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری ، تهران ، دفتر انتشارات

اسلامی ، ۱۴۱۷ق ، چاپ چهارم ، ج ۸ ، ص ۱۲۸ (باتلخیص)

۵۲- معتزلی ، عبدالحمید بن ابی الحدید ؛ شرح نهج البلاغه ، تحقیق ابوالفضل ، محمد ، بیروت ، داراحیاء التراث،

۱۳۸۷ق، چاپ دوم ، ج ۲۰ ص ۲۷۶ ، ح ۱۸۷

۵۳- مجلسی ، محمد باقر ، پیشین ، ج ۹۳ ، ص ۳۷۳ ، ح ۱۶

۵۴- حلی الأسری ، احمد بن محمد ؛ عده الداعی و نجاح الساعی ، تحقیق ، موحدی، احمد ؛ تهران ، مکتبه

وجدانی ، چاپ اول ، ص ۱۲۸

۵۵- نراقی ، احمد ، معراج السعاده، قم ، موسسه فرهنگی انتشاراتی طوبای محبت ، چاپ اول ، ۱۳۸۵ ، ص ۷۴۱

۵۶- مجلسی ، محمد باقر ؛ پیشین ، ج ۹۳ ص ۳۲۲ ، ح ۳۶

۵۷- مجلسی ، محمد باقر ؛ پیشین ، ج ۹۴ ص ۹۵ ، ح ۱۲

- ۵۸- مجلسی، محمد باقر؛ پیشین، ج ۹۳ ص ۳۱۴
- ۵۹- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، اصول کافی، ترجمه مصطفوی سید جواد، دفتر نشر فرهنگ اهل بیت (ع) ج ۲ ص ۴۹۴
- ۶۰- قصص، آیه ۱۶
- ۶۱- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، پیشین، ج ۲، ص ۴۷۶
- ۶۲- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، پیشین، ج ۲، ص ۵۰۷
- ۶۳- مقدادی اصفهانی، علی؛ نشان از بی نشانها، تهران انتشارات جمهوری، چاپ دوازدهم، ۱۳۷۷، ص ۳۶۳
- ۶۴- مارتین لوترکینگ ندای سیاه، ص ۲۰۰-۲۰۳
- ۶۵- بحار الانوار، ج ۲، ص ۹۰، ح ۱۵
- ۶۶- مجمع البحرین، ماده سبب
- ۶۷- محمد صادق شجاعی، توکل به خدا راهی به سوی حرمت خود و سلامت روان، ص ۴۹ و ۵۰
- ۶۸- فروزان مستعلمی و دیگران، تاثیر آموزش مهارتهای اجتماعی بر افزایش اعتماد به نفس دختران نابینای شهر تهران، پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، ص ۴۳۸
- ۶۹- آیین نیایش، ابراهیم غفاری، ص ۲۳-۲۴
- ۷۰- بیست گفتار، استاد مطهری، ص ۲۳۵
- ۷۱- بیست گفتار، استاد مطهری، ص ۲۳۸
- ۷۲- بیست گفتار، استاد مطهری، ص ۲۳۹
- ۷۳- نیایش، الکسیس کارل، محمد تقی شریعتی، ص ۶۷
- ۷۴- نیایش، الکسیس کارل، محمد تقی شریعتی، ص ۵۷
- ۷۵- نیایش، الکسیس کارل، محمد تقی شریعتی، ص ۶۶
- ۷۶- نیایش، الکسیس کارل، محمد تقی شریعتی، ص ۶۰-۶۱